

BELLES ARTS

ACADÈMIA DE BELLES ARTS DE SANT JORDI (1775)

Després de la caiguda de Barcelona, l'11 de setembre de 1714, una de les mesures repressives fou l'abolició dels ensenyaments universitaris a la ciutat, que foren desplaçats a la Universitat de Cervera.

El naixement de l'Acadèmia de Bones Lletres, el 1729, i la de Medicina, el 1754, foren el senyal inequívoc que Barcelona es mobilitzava per compensar aquell buit. A més, alguns organismes promoguts per la burgesia, amb l'objectiu de promoure les activitats industrials i comercials, crearen diferents esco-

les que van suplir l'absència d'instrucció oficial. D'aquesta manera, les escoles de Nàutica (1769), Taquígrafia (1775), Dibuix (1775) o Química (1805) esdevindrien els principals centres educatius, on els alumnes aprendrien els diferents oficis que reclamava la

Façana principal de la Llotja el 1874, un segle després de la reforma que li proporcionà la característica imatge neoclàssica. (AFB/JOAN MARTÍ)

PÀGINA ANTERIOR: Alumnes de l'Acadèmia de Belles Arts el 1914. (ARXIU MAS)

B indústria tèxtil, cada cop més important a la ciutat, per estendre's tot seguit a altres sectors industrials.

E
L
L
E
S
A
R
T
S
Tanmateix, en aquest camp fou de cabdal transcendència la constitució de la Junta Particular de Comerç, després de vèncer recels oficials i grans dificultats. Tradicionalment, a Barcelona les transaccions comercials s'havien fet a la Llotja de Mar, un notable edifici gòtic construït el segle XIV al pla de Palau, com a seu del Consolat de Mar. Les autoritats borbòniques, però, incautaren l'edifici i el destinaren a caserna, fins que el rei Ferran VI autoritzà la creació de la *Real Junta Particular de Comercio* de Barcelona, el 1758, un dret que no seria efectiu fins al 1763, ja sota el regnat de Carles III. La cessió de l'edifici de la Llotja encara trigaria més i caldria esperar fins a 1771, però l'estat era tan deplorable que calgué una completa reconstrucció, iniciada el 1774 sota la direcció de l'arquitecte Joan Soler i Faneca, que li conferí l'aspecte exterior neoclàssic que coneixem, però conservà l'estructura gòtica preexistent a l'interior.

Si fins aleshores les tècniques artístiques s'aprenien al taller d'un mestre més o menys capacitat, que ensenyava els secrets de l'ofici als seus deixebles, l'arribada dels Borbons al tron d'Espanya provocà que l'art es divulgés a través d'organismes ofi-

Retrat de Pasqual-Pere Moles i Corones, realitzat per Vicent López Portaña entre 1794 i 1796. (MNAC)

cials, inspirats en una sèrie de normes rígides de caràcter neoclàssicista. Per implantar el seu model, van recórrer a les acadèmies, inicialment constituïdes com a societats privades amb la voluntat de diferenciar-se de les velles estructures socials, com ara els gremis, i reformaren els àmbits d'estudi de les ciències i les arts. Com escriu Juan Subías Galter en el seu llibre *Un siglo olvidado de pintura catalana, 1750-1850*, els alumnes d'aquestes acadèmies, sota la direcció dels rectors, *copian modelos de láminas o de vaciados; alguna vez del modelo vivo. Siempre dispuestos a renunciar a su interpretación personal de los temas.*

A Barcelona, on el creixement del comerç i la indústria no cessava, calia disposar de personal amb una sòlida formació, i seria la Junta de Comerç l'organisme que impulsaria la creació d'escoles tècniques professionals, entre les quals la de Dibuix, fundada pels germans Manuel i Francesc Tramulles i Roig, deixebles del prominent pintor barroc Antoni Viladomat. En aquella escola, segons precisa Subías Galter, *se enseñaba a gran número de alumnos a copiar a los modelos en yeso que habían traído de la nación vecina (París).*

Era evident que aquella institució representava un benefici per la ciutat, fins al punt que el 1772 la

Junta de Comerç *acordó ayudarles con un subsidio (cien libras) con la condición de que cada uno de ellos enseñara a 24 alumnos*. Tot i així, l'escola va ser suprimida al cap de poc temps.

Per suplir la pèrdua, el 1775 la Junta de Comerç instituï l'Escola de Nobles Arts, emplaçada al segon pis de la Llotja, on, de manera gratuïta, s'instruïa els alumnes en les disciplines de pintura, escultura i mestria d'obres. El seu impulsor, Pere-Pasqual Moles, havia estat pensionat per la Junta per ampliar els seus estudis a París, on adquirí uns coneixements que posà al servei de l'escola. També posaria les bases d'un museu, que esdevindria el primer de Catalunya dedicat a l'art.

El primer repte era dotar-se del necessari material didàctic per realitzar les classes, proporcionat per la Junta. Com que en aquella època l'ensenyament del dibuix es feia a través de la còpia de les obres de diversos artistes, Moles adquirí una important col·lecció de peces florals, bona part de les quals realitzada per Benito Espinós, artista format a l'Acadèmia de Sant Carles de València i director de l'Escola de Flors i Ornaments. Els alumnes més avantatjats rebien una pensió per ampliar estudis a Madrid, Roma o París, on es dedicaven a copiar les obres dels grans mestres.

Per Reial Decret signat per la reina Isabel II el 31 d'octubre de 1849, l'Escola de Nobles Arts deixà de dependre de la Junta de Comerç, per passar a la jurisdicció de l'Acadèmia Provincial de Belles Arts, ja que la nova legislació establia clares diferències entre les arts industrials i les belles arts. Uns anys després, el 1857, la Llei d'instrucció pública declarà les escoles de belles arts dividides en dos grups — professionals i superiors —, amb la finalitat de vetllar pel patrimoni, fomentar l'estudi de les arts majors i articular els ensenyaments artístics que existien en les diferents províncies.

Finalment, en resposta a les contínues peticions dels intel·lectuals catalans de disposar d'un organisme apropiat, el 27 d'abril de 1850 se signà l'acta fundacional de l'*Academia Provincial de Bellas Artes de Barcelona*, establerta conjuntament amb l'Escola de Belles Arts a la segona planta de l'històric edifici de la Llotja de Mar. La presidència recaigué en Joaquim Desvalls i de Sarriera, sisè marquès d'Alfarràs, que exerciria el càrrec fins al 6 de juliol de 1877.

També foren membres de l'Acadèmia Josep Melcior de Prat i Colom, el comte de Solterra, el duc de Solferino, el duc de Centelles i l'escriptor Joan Cortada i Sala, i aviat serien admesos diversos pro-

El retrat del primer president de l'Acadèmia, Joaquim Desvalls i Sarriera, marquès d'Alfarràs, fou encarregat al pintor Antoni Caba, amb la intenció d'iniciar una galeria de presidents de la institució. (RACBA)

fessors de l'extingida Escola de Nobles Arts, entre els quals Damià Campeny, director de la secció d'escultura.

Com a professors s'incorporaren Claudi Lorenzale i Pau Milà i Fontanals, que introduïren una concepció de l'art com a símbol d'identitat nacional i un romanticisme medievalista caracteritzat, des del punt de vista polític, per la defensa dels valors tradicionals i una inclinació més conservadora, posicionament que fou assumit per un ampli sector de la intel·lectualitat catalana.

El pintor i crític d'art Pau Milà i Fontanals havia estudiat a l'Escola de Nobles Arts de Barcelona, per fer després una llarga estada de vuit anys a Roma. El 1851 assumí la nova càtedra de *Teoria i història de les belles arts, vestits, usos i costums dels diversos pobles*, amb el consegüent reconeixement com a acadèmic adscrit a la secció de pintura. El mateix any sumà un nou càrrec, en ser admès a la secció d'arquitectura, des d'on inicià una croada per a la conservació del patrimoni arquitectònic.

L'etapa de Milà com a professor de la Llotja només durà cinc anys, però fou suficient per difondre els preceptes de la doctrina purista entre els alumnes de nova generació i fomentar un nou tipus d'ensenyament artístic, a més de reivindicar una major autonomia de les acadèmies provincials. Milà argüí problemes de salut —que certament patí durant tota la vida— per justificar la seva renúncia, però sembla ser que el desencadenant fou un discurs, pronunciat pel catedràtic el 5 d'octubre de 1856, en què denunciava

els efectes negatius de la centralització menada des de la madrilenya Real Academia de Bellas Artes de San Fernando, que imposava la seva autoritat per damunt dels organismes provincials.

A partir de 1857, l'Acadèmia de Belles Arts repregué la concessió de beques d'estudi als alumnes més destacats, pràctica iniciada per la Junta de Comerç, a la qual mai no renuncià. De fet, es produïa una situació confusa entre les dues institucions, fins que l'any 1900 l'escola es desvinculà de l'acadèmia, malgrat que continuaria la convivència en la mateixa seu de la Llotja.

El 1928 l'acadèmia passà a denominar-se *Real Academia de Bellas Artes de San Jorge* i el 1929 adoptà el de *Real Academia Catalana de Bellas Artes de San Jorge*, en esdevenir una institució d'àmbit català.

Tot i admetre dones entre l'alumnat, la Reial Acadèmia no acceptà la presència femenina entre els seus membres numeraris fins al 1981 quan, segons la notícia publicada a *La Vanguardia* el

23 de gener, *en el Salón Dorado de la Lonja se celebró el acto oficial de ingreso en la Academia de Bellas Artes de Sant Jordi de la pintora Montserrat Gudiol Corominas, que es la primera mujer que ocupa un sillón en la institución.*

A DALT: Fotografia de la cerimònia d'ingrés a l'Acadèmia de Belles Arts de la pintora Montserrat Gudiol, el 1981, primera acadèmica de la institució, publicada a *La Vanguardia*.

PÀGINA SEGÜENT: Una de les classes de l'acadèmia el 1914, quan la presència d'alumnat femení ja era nombrosa. (ARXIU MAS)

Finalment, el 1989 la institució passà a denominar-se Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, dividida en cinc seccions —arquitectura, escultura, pintura, arts sumptuàries i visuals i música— i amb seu a la Llotja, mentre l'Escola Superior de Belles Arts va abandonar l'històric edifici el 1940 i l'Escola d'Arts i Oficis Artístics durant la dècada dels seixanta.

Al llarg dels anys, s'han succeït catorze persones al capdavant de la institució, amb la presència de destacats artistes, tot i que s'evidencia una forta presència aristocràtica fins a la Guerra Civil: Joaquim Desvalls i de Sarriera, marquès d'Alfarràs, de 1850 a

1869; Joaquim de Gibert, de 1869 a 1877; Ramon M. de Sentmenat i Despujol, marquès de Ciutadilla, de 1877 a 1892; Felip Bertran i d'Amat, de 1893 a 1911; Pere Guerau Maristany i Oliver, comte de Lavern, de 1912 a 1926; Joan Antoni Güell i López, comte de Güell i marquès de Comillas, de 1928 a 1936; Bonaventura Bassegoda i Amigó, de 1936 a 1939; Dionís Baixeras i Verdaguer, de 1939 a 1943; Lluís Masriera i Rosés, de 1944 a 1952; Miquel Mateu i Pla, de 1952 a 1962; Frederic Marès i Deulovol, de 1963 a 1990; Joan Bassegoda i Nonell, de 1990 a 1998; Francesc Bonastre i Bertran, el 1998; i Jordi Bonet i Armengol, des de 1998 fins a l'actualitat.

MUSEU DE L'ACADÈMIA (PASSEIG D'ISABEL II I, BARCELONA)

Des dels seus inicis, l'Escola de Belles Arts va ser una de les institucions més actives de la ciutat. El fet que Barcelona no fos seu d'una cort reial i, per tant, no disposés d'una entitat oficial encarregada de la compra i formació de col·leccions d'art, va fer que l'escola realitzés aquesta funció. La col·lecció fou oberta al públic durant l'etapa napoleònica, per esdevenir el primer museu d'art de Catalunya.

Amb motiu de la crema de convents de 1835, durant la famosa bullanga de Sant Jaume, l'escola salvà moltes obres i les incorporà al museu, enriquit posteriorment amb nombroses donacions i adquisicions, fins a constituir la mostra més important d'art català dels segles XVIII i XIX. A partir de 1850, com ja hem vist, seria l'*Academia Provincial de Bellas Artes de Barcelona*, fundada aquell mateix any, la institució que s'encarregaria de l'escola i la seva col·lecció artística i documental, creada setanta-cinc anys abans.

Passadís d'entrada a la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. (RACBA)

PÀGINA ANTERIOR: Una imatge actual de la Llotja

Actualment, la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi es manté en el segon pis de la Llotja de Mar, un espai carregat d'història, però també un indret viu, on es continua amb el desenvolupament de tota l'activitat acadèmica. Té com a prioritat la potenciació de la investigació de les belles arts a Catalunya, la conservació i restauració de monuments, conjunts artístics i béns d'interès cultural, així com la contribució a l'estudi i la divulgació de les belles arts i l'actuació com a òrgan consultiu de les administracions públiques i altres institucions. Tanmateix, potser la seva funció més destacada sigui la de conservar i difondre el seu ric patrimoni artístic, bibliogràfic i arxivístic, per posar-lo a disposició dels estudiosos.

La seva col·lecció consta de més de set-centes pintures, datades entre els segles XV i XXI, i més de dues-centes cinquanta peces d'escultura, entre relleus, busts i estàtues de guix, terracota, marbre o bronze, medallons ornamentals i alguns objectes compresos entre 1798 i 2009. Quant

als autors, conserva obres de pintors com Antoni Viladomat, Marià Fortuny, Damià Campeny, Claudi Lorenzale, Lluís Rigalt o Ramon Martí Alsina, a més d'escultures d'Antoni Solà i Frederic Marès, entre molts altres.

Algunes de les peces més destacades de l'Acadèmia són en dipòsit al Museu Nacional d'Art de Catalunya i a altres museus o institucions. Així i tot, el gruix de la col·lecció segueix allotjada a la seu de l'Acadèmia i l'exposició permanent és oberta al públic. Són visitables nou de les onze sales de l'Acadèmia, ja que dues estan destinades a despatxos. També disposa d'una biblioteca especialitzada en temàtica artística i un arxiu documental. Les set sales dedicades a exposició mostren al voltant de tres-cents cinquanta obres, entre pintures, escultures, gravats, dibuixos i ceràmiques, peces d'indubtable valor històric i artístic que conviuen amb altres de contemporànies, aportades pels acadèmics en ingressar a la institució, distribuïdes en sales successives, des de l'entrada a la biblioteca.

Malgrat les reformes efectuades durant els seus més de dos segles d'existència, aquest indret conserva la singularitat de l'atmosfera i la disposició de les galeries d'art vuitcentistes, la qual cosa dota aquest espai d'un caràcter únic a Barcelona. Aquesta peculiaritat condiona la distribució de la col·lecció, ja que s'ha d'adaptar a les característiques de l'espai disponible, sales i passadissos, de manera que no és possible visitar-la d'acord amb un ordre cronològic o temàtic, però té un atractiu indiscutible.

Un cop a dins, el visitant se sent transportat a una altra època, en un ambient evocador de la societat il·lustrada de mitjan segle XIX. Les descripcions que deixà escrites el cronista Artur Masriera a la seva obra *Los buenos barceloneses*, publicada el 1926, ens pot ajudar a copsar-ne les sensacions. Respecte de l'exposició organitzada per l'Acadèmia el 1866, una de les primeres de realment importants, diu Masriera que gairebé no hi havia escultures i estava bàsicament dedicada als olis i les aquarel·les: ... *eran tantos*

los lienzos y aparecían colocados con tal estrechez y apretura y con tan poca consideración óptica, que muy arriba y casi tocando el techo, se veía un lienzo de asunto miniaturado, mientras a dos pies del suelo y de manos a boca con el espectador, se colgaba un cuadro de asunto histórico y colosales dimensiones. Quant al públic, solia pertencer a la clase aristocrática más distinguida, o a l'élite de nuestros industriales, comerciantes y hombres de letras y ciencia. Las señoras abundaban muchísimo, y todo el mundo vestía trajes de paseo o de visita...

Entre els nombrosos visitants —un miler els dies feiners i unes cinc mil persones els dies de festa, que pagaven una pesseta per entrar— pul·lulaven crítics i autors, que probaven de convèncer els possibles compradors de les virtuts de la seva obra. Especial-

A DALT: La sala de Juntas, amb dibuixos de Marià Fortuny. (RACBA)

PÀGINA SEGÜENT: Passadís interior de la Reial Acadèmia, farcit d'escultures i pintures. (RACBA)

ment actius eren els *jóvenes imberbes, bulliciosos y rebosantes de ingeniosas malicias*, que denigraven les propostes signades per les *patums*, els pintors consolidats que havien comès el delicte de néixer abans que ells.

Una altra visió entranyable proporcionada per Masriera és la dels alumnes de les classes nocturnes de dibuix i pintura de l'Acadèmia, que es concentra-

El saló d'actes de l'Acadèmia, presidit pel retrat de la reina Maria Cristina amb el seu fill Alfons XIII, obra d'Antoni Caba i Casamitjana. (RACBA)

ven a l'establiment del Tio Nelo —la primera orxateria de Barcelona—, als porxos d'en Xifré, per delectar-se amb un granissat, una orxata o una paperina de bunyols, mentre discutien apassionadament sobre les noves tendències artístiques.